

УДК 78.071:781.972

ББК 85.311.1

Ганна Карась

ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТНІХ ІНСТИТУЦІЙ КОБЗАРЬСЬКОГО МИСТЕЦТВА В ДІАСПОРІ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена висвітленню діяльності навчальних інституцій кобзарського мистецтва української західної діаспори на сторінках журналу "Бандура" (Нью-Йорк, США). Здійснено спробу встановити типологію освітніх кобзарських інституцій діаспори, виокремити роль громадських організацій та професійних бандуристів у їх становленні.

Ключові слова: українська західна діаспора, музична освіта, бандура, журнал, школа, курси.

Українська еміграція впродовж ХХ ст. здійснювала велику роботу для розвитку освіти та мистецтва, відновлення українських культурно-освітніх традицій. Вагомим є внесок бандуристів у ці процеси. Їх діяльність висвітлюється в роботах А.Горняткевича, В.Мішалова, М.Досінчука-Чорного, Р.Савицького-мол., В.Дутчак та ін. Важливим є дослідження джерел, зокрема зарубіжної періодики, в яких містяться матеріали про діяльність навчальних інституцій кобзарського мистецтва. У статтях О.Правдюка, М.Селівачова та В.Дутчак [1] частково висвітлено проблеми кобзарської освіти на сторінках журналу *Бандура*, проте всебічного аналізу вона ще не отримала.

Мета дослідження полягає у висвітленні діяльності навчальних інституцій кобзарського мистецтва діаспори на сторінках журналу *Бандура*. Для цього необхідно вирішити ряд завдань: проаналізувати випуски журналу *Бандура*; на цій основі встановити типологію освітніх кобзарських інституцій діаспори; виокремити роль громадських організацій та професійних бандуристів в їх становленні. Джерелом для статті обрано літературно-музичний журнал української діаспори *Бандура*, який видавала з 1981 р. Школа Кобзарського Мистецтва (далі – ШКМ) у Нью-Йорку (США). Тут друкувалися статті, що торкалися найрізноманітніших тем, так чи інакше пов'язаних із бандурою. Домінантними були публікації, присвячені становленню й розвитку бандурної освіти в зарубіжжі. Їх авторами переважно були бандуристи – інструктори, організатори освітнього процесу: М.Чорний-Досінчук, В.Мішалов, А.Горняткевич, А.Хранюк, В.Родак, І.Махлай та інші. Значна частина журнальних матеріалів має інформативний характер, оскільки видання було зорієнтоване не тільки на бандуристів, але всіх, хто цікавився музичною культурою українців.

В Європу та США бандуру завезли українці другої еміграційної хвилі на початку ХХ ст. Започаткування бандурної справи в зарубіжжі пов'язане з постаттю українського кобзаря, педагога Василя Ємця, який з 1920 р. жив у Празі, де організував школу і капелу бандуристів [2]. Переїхавши до Парижа 1939 р., він створив капелу бандуристів, з якою гастролював у Канаді, США. З 1940 р. В.Ємець оселився в Лос-Анджелесі, де продовжив свою діяльність [3]. Отже, зародження кобзарської освіти в зарубіжжі відбувається в Празі, а її фундатором виступає В.Ємець, який, переїхавши до США, вплинув на її подальший розвиток. Ще однією постаттю, діяльність якої мала значний вплив на розвиток кобзарського мистецтва в діаспорі, був Григорій Китастих. 1941 р. він створив в Україні Капелу бандуристів ім. Т.Шевченка (далі – КБШ). У серпні 1942 р. колектив примусово був вивезений до Німеччини, а його керівник був в'язнем фашистського концтабору. 1949 р. капела виїхала в Детройт (США), гастролювала містами Америки, Канади, Австралії, Європи й стала найпотужнішою мистецькою одиницею, яка впливала на розвиток бандурного мистецтва в зарубіжжі. Від 1964 р. Г.Китастих жив у Чикаго і керував КБШ до кінця життя. Митець багато уваги приділяв освіті й вихованню бандуристів: провадив курси гри на бандурі в різних містах Канади і США [4]. Він виховав багато музикантів, які створили десятки молодіжних ансамблів бандуристів у США, Канаді, Англії, Австралії. В 1953–1954 навчальному році відкривається клас гри на бандурі при Українському Музичному Інституті в Нью-Йорку. Засновником класу і першим учителем стає Г.Китастих. Пізніше на цю посаду директор інституту Р.Савицький запросив Р.Левицького [5], який працював тут 25 років (1954–1979 рр.), виховавши десятки здібних бандуристів. Різноманітні форми освітніх інституцій підготували появу в 1972 р. ШКМ у Нью-Йорку, яка стала найбільш відомою та авто-

ритетною не лише в зарубіжжі, але й в Україні. Її засновником та адміністратором тривалий час був Микола Чорний-Досінчук [6], традиції якого згодом продовжив Ю.Китастий. М.Чорний, якого в діаспорі називали *апостолом бандури*, за власні кошти закупив 65 інструментів для заснованої школи, що стала першим стаціонарним навчальним закладом для бандуристів, своєрідним координуючим навчально-методичним центром для всього зарубіжжя. Школа видавала бюлетень *Кобзарський листок* (вийшло 98 випусків), який згодом переріс у журнал-квартирник *Бандура*, що виходив упродовж більше 20-ти років. На його сторінках знаходиться всестороннє висвітлення діяльності М.Чорного та ШКМ. Форми роботи закладу: навчання і семінари в класі бандури та семінари, виступи, концерти, виставки кобзарського мистецтва не тільки в Нью-Йорку, але в багатьох країнах світу. Серед провідних педагогів навчання гри на бандурі в ШКМ: С.Кіндзерявий-Пастухів, В.Юркевич, згодом випускники школи – Ю.Китастий, Л.Чорна, І.Махлай, М.Фаріон. Вони проводили активну творчу й педагогічну діяльність не тільки в ШКМ, але в інших осередках українського зарубіжжя – Південній Америці, Європі, Австралії. У 90-х рр. існували чотири групи навчання ШКМ – у Нью-Йорку, Асторії та Йонкерсі. У Нью-Йорку в Церкві св. Юра заняття для учнів проводив Ю.Китастий, в Асторії – А. Куцевич (випускниця Львівської консерваторії). Її група переросла в ансамбль бандуристок *Вишиванка*, а сама бандуристка викладала гру на бандурі в Музичному Інституті Нью-Йорка. Бандуристи – емігранти “четвертої хвилі” (випускники вищих музичних навчальних закладів України) активно включаються в освітній та творчий процеси. Приватні уроки гри проводили Ю.Китастий, А.Куцевич, М.Андрець. Учнівський ансамбль *Гомін степів* (1982 р., кер. Ю.Китастий) репрезентував українське мистецтво в інтернаціональному середовищі на міжнародних фестивалях. 1999 р. нью-йоркський ансамбль бандуристів відзначив своє 25-річчя. У концерті з цієї нагоди виступили інструктори, ансамблі з Нью-Йорка, Асторії, а також гість із Києва Р.Гриньків. А.Кохан і Ю.Китастий прочитали лекції з народного співу в залі Церкви св. Юра для представників різних народностей, віку та професій. 2000 року відбулися концерти гостей з України – бандуристів Р.Гриньківа, Т.Лазуркевича. Координуючим органом ШКМ є його управа, а виконавчим директором з 2000 р. обрано І.Лехіцького (один із засновників ансамблю *Гомін степів* і його музичний директор) [7]. Школа бандури ім. Г.Китастого започаткувалася при Українському Православному Соборі св. Володимира у Пармі (Клівленд) 1983 р. А 1993 р. тут було 23 учні [8]. Протягом 1983–2000 рр. у школі навчалосся більше 140 учнів. Багато з них відвідували бандурні табори *Кобзарська січ* в Емлентоні (Пенсільванія) та *Україна* в Лондоні (Канада), деякі з них стали інструкторами [9]. Сформувалася бандурна традиція і в Північній Каліфорнії: у 1970–80-х рр. у Сан-Франциско відбувалися курси гри на бандурі, які проводили В.Китастий та Р.Ритачка. В Сакраменто бандура появилася 1989 р. із приїздом випускниці Львівської консерваторії ім. М.Лисенка Олі Герасименко. 1994 р. вона організовує дитячий ансамбль бандуристок Школи Українознавства, який активно виступає на святах, інтернаціональних фестивалях. 1999 року ще одна випускниця цієї ж консерваторії А.Ільчук організовує тут молодіжний ансамбль бандуристок. 2000 р. за старання О.Герасименко й завдяки директору Школи Українознавства було закуплено дитячі бандури Львівської фабрики музичних інструментів *Трембіта* та розпочався новий набір бандуристів при цій школі. У статті, присвяченій бандурі в Сакраменто, подається Інтернет-адреса, за якою можна довідатися про новини із життя цього колективу: www.ukrherschool [10]. Члени КБШ із Детройта, піклуючись про майбутнє, у 80-х рр. організовують кобзарські табори для молоді. 1979 р. такий табір (55 учасників) відбувся в Пенсільванії на оселі *Всіх Святих* УПЦ. Усі доповідачі – члени капели, а колектив інструкторів очолював Г.Китастий. У програмі курсів були лекції з історії української та західноєвропейської музики, кобзарства, співу, сольфеджіо, слухання музики [11]. Табори надалі стають дієвою освітньою інституцією, оскільки постійно відбуваються протягом 1988–2000 рр. [12]. Дбаючи за вишкіл наставників, 1981 р. на оселі *Діброва* в Брічтоні (штат Мічиган) члени КБШ (кер. В.Китастий) проводять табір інструкторів для 42-х учасників із 6-ти американських штатів і 3-х канадських провінцій [13]. Серед предметів – теорія музики, диригування, ансамблева гра і спів, вокал. Лекції про українські народні інструменти, історію бандури, думи читає А.Горняткевич, про історію капел бандуристів, виконавські стилі, техніку гри – П.Гончаренко. Тут провели давній кобзарський ритуал *вінчання з бандурою*, який вперше на американському континенті був відновлений у Канаді в таборі культурного заглиблення *Село-79*. 14 інструкторів узяли участь у цьому обряді. Курс для інструкторів гри на бандурі з різних країн Європи, Аргентини, Канади і США відбувається 1988 р. у Нью-Йорку. Його організаторами виступає

Товариство Українських Бандуристів¹ (далі – ТУБ), КБШ із Детройта, ШКМ у Нью-Йорку та Рада Мистецтв штату Нью-Йорк. Головною темою курсу було технічне навчання початківців. Також викладали загальні принципи музичної педагогіки, елементарну теорію музики, аранжування, систематичний підхід у поєднанні співу й гри на бандурі та лекцію *Зіновій Штокалко і кобзарські лади*. Проводились індивідуальні заняття. Важливою формою навчання були дискусії про роль бандури в українському суспільстві та в діаспорі. ТУБ та КБШ планували проводити курси щорічно [14]. Оскільки основними організаторами культурницького життя в діаспорі виступали громадські організації, то найчастіше саме вони засновували мистецькі колективи. Так, 1958 р. у Нью-Йорку при осередку СУМА (Союз Української Молоді Америки) зорганізовано гурток бандуристів (кер. П.Данилів) [15], 1972 р. постав ансамбль бандуристок ім. Лесі Українки при Школі Українознавства в Бавнд Бруці (кер. Р.Левицький, В.Юркевич, Н.Галіон) [16]. 1986 р. у Нью-Йорку відбувся курс *Українська народна музика й народні інструменти* (організатор – ТУБ). Програма курсу була поділена на чотири частини: теоретично-історичну, іструментальну, співочу і новотворчу. Перша відбувалася у формі лекцій та дискусій (А.Горняткевич). Учасники змогли послухати нові переписи з оригінальних валікових звукозаписів творчості старців-кобзарів, зроблених у 1908–1909 рр., а також записи співу З.Штокалка. Гру на народних іструментах викладали: Кен Блум із Нью-Йорка, Ф.Гарасимчук із Тандер Бея, Ю.Китастих із Нью-Йорка, М.Постолян із Великої Британії. Використовувались форми пояснень та концертів-демонстрацій, відеопокази (про залишки українського лірництва в Канаді). У співочій програмі увага приділялась українському багатоголоссю і ритуальній пісенності. До новотворчої частини цього курсу включалися не тільки проблема відтворення старовинної музики, але й демонстрація різних способів вжитку цієї ж музики в модерній композиції. В.Мороз зорганізував прослуховування звукозапису пісенної традиції гуцульських музик; на лірі виконав два інструментальні дуети. Був продемонстрований спосіб застосування старовинних музичних форм до сучасної композиції, прослухані звукозаписи українських билин, музику до яких скомпонував З.Штокалко. Для самостійної роботи використовувалась бібліотека народної музики. Завершення двотижневих курсів продемонструвало різновекторність навчального процесу, в основу якого був покладений принцип збереження українських національних традицій [17]. 1983 р. ТУБ організував Кобзарську Освітню Комісію, основною метою якої було сприяння розвитку кобзарства, способом придбання, публікацій і поширення музики та літератури про бандуру. Було сформовано бібліотеку музичних творів, статей, видано більше 10-ти збірок нот та педагогічні матеріали для кобзарських курсів і шкіл [18]. Згодом, на замовлення комісії та КБШ, було виготовлено малі дитячі бандури, які стали стимулом у навчанні гри на інструменті [19]. Кобзарське мистецтво в Канаді почало активно розвиватись у 50-х рр., а освітні інституції були такими ж, як і в США. Бажання вдосконалити гру на бандурі спричинили наполегливе навчання на літніх курсах, що почали організовуватись у 60-х рр. Кількість бажаних відвідувати курси зростала з року в рік, і вже у 80-х нараховувалось біля 135 учасників. Великої популярності набули щорічні літні кобзарські табори в Онтаріо. Проходили вони під патронатом КБШ, а організатором було Об'єднання Демократичної Української Молоді (ОДУМ) на власній оселі *Україна*. В 1982 р. навчанням було охоплено 62 дітей, 10 інструкторів. 1989 р. на IX таборі, присвяченому 1000-літтю хрещення Руси-України, кількість учасників збереглася такою ж. ОДУМівський кобзарський табір *Української єдності* відбувся, як і попередні (проводились більше 20 років), на оселі *Україна* в серпні 1990 р. в Лондоні (Канада) і нараховував близько 50-ти учасників. Мистецькими координаторами табору були В.Родак, В.Мішалов, інструкторами – довголітні учасники кобзарських таборів з вищою музичною освітою: О.Родак, Л.Метулинська, М.Андрець, О.Береговий. О.Родак використовувала в навчанні метод З.Кодая [20]. Традиція проведення цього табору прослідковується 1997 р. [21]. Важливо, що інструктори, керівники ансамблів бандуристів також наполегливо навчалися. Так, на IX хоровому семінарі в Едмонтоні 1984 р. із 19-ти учасників було 8 бандуристів. Під впливом фахових диригентів бандуристи стають вибагливішими до хорового репертуару та виконання, адже частина з них керує церковними та світськими хорами [22]. Літній табір *Бандура* відбувається на оселі *Сокіл* (поселення Гекстон) у 2000 р. (кер. В.Мішалов) [23], а перший юнацький табір капели

¹ ТУБ створене 1982 року найбільш активними випускниками ШКМ за підтримки Українського Вільного Університету (далі – УВУ) в Мюнхені.

бандуристів *Золоті струни* (2001 р.) – на СУМівській оселі *Веселка* (Актон, Онтаріо) [24]. У 1982, 1984 рр. у Монреалі, Торонто ОДУМівський Ансамбль Бандуристів ім. Гната Хоткевича організував курси гри на бандурі [25]. Цікавим був табір культурного заглиблення *Село-79*, де відбулися заходи СУМ Канади на оселі св. Софії. Тут відновили давній кобзарський ритуал *вінчання з бандурою* [26]. Ще одна форма кобзарської освіти – семінари в Альбертському університеті, які проводив А.Горняткевич. Так, 1981 р. він збагачує доповідь виконанням думи про Марусю Богуславку під власний акомпанемент бандури [27]. На різдвяний кобзарський семінар у Скарборо (Торонто, 1997 р.) прибуло 43 дітей із Північної Америки. Ідею щодо його організації подав В.Мішалов, який викладав поряд з Ю.Китасти́м і В.Войтом, Л.Стельмашенко та Р.Мішаловою. Важливо, що всі учасники семінару виступили на концерті у складі Молодіжної капели бандуристів ім. Г.Китастого з Торонто, а програма концерту базувалася на українському музичному фольклорі в опрацюванні композиторів України та діаспори. Під час проведення семінару відбувся фестиваль бандурного мистецтва в Інституті св. Володимира. Своє мистецтво демонстрували відомі бандуристи-педагоги В.Мішалов, Ю.Китасти́й і В.Войт, які виконували маловідомі українські історичні пісні та власні твори [28]. Оскільки останнім часом у бандуристів зростає зацікавлення технічними можливостями харківського способу гри на бандурі, то 2000 р. В.Мішалов разом із Канадською фундацією *Бандура* організували в Торонто перший семінар за участю відомого знавця цього способу гри П.Деряжного з Австралії, який удосконалював свої знання у Г.Бажула – учня Г.Хоткевича [29]. Подібні інституції кобзарської освіти ми прослідковуємо і в інших країнах поселення українців. В українських осередках в Австралії існували школи гри на бандурі, літні табори, гуртки чи інтенсивні курси з удосконалення гри на бандурі [30]. Школа юних бандуристів у Сідней з 1970 р. існувала тільки як кобзарська студія при Українській Центральній школі ім. княгині Ольги під керівництвом Г.Бажула, пізніше – П.Деряжного. 1974 р. за клопотанням Г.Бажула школа організаційно приєднується до Української Центральної школи ім. кн. Ольги, а на допомогу П.Деряжному приходять молодий бандурист зі студіями в Київській консерваторії В.Мішалов (з 1976 р. – керівник школи). П.Деряжний створив також свою окрему платну *Юну Кобзарську Школу*, а сестра В.Мішалова Роксоляна керувала школою гри на бандурі. Кобзарські табори в Сідней відбувалися періодично з 1982 р. [31]. Школа гри на бандурі в Мельбурні існує з 1978 р. (кер. І.Якубович), а в 1986 р. нараховувала 20 учнів. Після навчання в закладі можна було вступити до консерваторії, здавши іспит із бандури. Г.Батицький був першим учнем, який зробив це успішно [32]. Ще одна форма освітньої діяльності – крайові семінари бандуристів – здійснювалась у Сідней та Мельбурні, де була заснована організація під назвою *Українські Кобзарські Семінари Австралії* [33]. Перший такий семінар відбувся 1982 р. (кер. В.Мішалов) [34]. Навчальних шкіл, які давали б вищу освіту в галузі виконавства та викладання гри на бандурі не було, тому 1986 р. Сіднейський університет відкрив безкоштовні студії на ступінь бакалавра музики в галузі бандури, де використовувалася програма Київської консерваторії з додатковими заняттями харківським стилем [35]. Бандурна справа розвивалася й у Південній Америці. Початки кобзарства в Бразилії були важкими. Першим, хто познайомив нашу спільноту в цій країні з бандурою, був В.Куц, який грав у 20-х рр. на бандурі, виготовленій місцевими майстрами. Кобзар І.Бойко, який прибув сюди 1964 р., почав сам виготовляти бандури [36]. У 80-х рр. процес творення нових бандурних осередків, колективів, шкіл в українських поселеннях Бразилії та Аргентини стимулюється меценатською допомогою М.Чорного. Завдяки йому сюди було направлено близько 300 бандур, кілька десятків сопілок та інструкторів ШКМ, які організували й проводили курси гри на бандурі. Так, у 1987–1988 рр. у Бразилії відбулися двотижневі курси гри на бандурі, які провів Ю.Китасти́й. 1988 р. навчання першого тижня спочатку проходило в Куритибі, а другого – в Прудентополісі [37]. Фото із журналу представляють школу кобзарського мистецтва в Куритибі (кер. Є.Крива) [38]. Започаткування кобзарського мистецтва та освіти в Аргентині пов'язане з іменами Й.Сніжного, А.Чорного, Ю.Приймака. Й.Сніжний деякий час проживав у Шанхаї, де виготовляв бандури й організував ансамбль бандуристів. Після 20-ти років він переселяється в Парагвай, де також започатковує ансамбль бандуристів. 1954 року митець переїжджає до Аргентини, де засновує першу школу бандуристів у передмісті Буенос-Айреса та концертний кобзарський квартет [39]. На початку 60-х рр. при філії Товариства *Просвіта* в Ляважоль В.Качурак створив Студію бандуристів [40]. 1986 року з його ініціативи засновується Кобзарська студія в м. Обера [41] та Школа юних бандуристів при капелі ім.Т.Шевченка в Буенос-Айресі.

Спочатку вчителькою тут була М.Собенко-Сищик, а згодом О.Береговий [42]. 1988 р. Ю.Китастих проводить курс гри на бандурі в Буенос-Айресі в приміщенні філії товариства *Просвіта* для 24-х учасників, у м. Апостолес та в м. Обера (по 18 курсантів). Крім лекцій гри на бандурі, Ю.Китастих із кожною групою проводив заняття з нотної грамоти та теорії, а також давав сольні концерти [43]. Цього ж року перший курс гри на бандурі відбувається в м. Апостолес, який проводить учень В.Качурака – О.Береговий із Буенос-Айреса, в 1990 р. інтенсивний курс тут проводить М.Спасюк-Полутрянка [44]. Навчання гри на бандурі проводилось інструкторами ШКМ із Нью-Йорка й у містах Парагвай та Венесуела, що також висвітлено на сторінках журналу.

Що ж до країн Європи, то центром кобзарського мистецтва була Німеччина. 1984 р. заходами Фундації УВУ в Мюнхені відбувся перший університетський акредитований курс кобзарського мистецтва. Для 21 учасника (це були українці різного віку зі Швеції, Франції, Англії, Бельгії та Німеччини) вели курс бандуристки з Нью-Йоркської ШКМ Л.Чорна та Н.Гончаренко: вивчалися основи гри на бандурі чернігівським і полтавським стилями, різної складності технічні вправи, спів у хорі. Репертуар складався з народних пісень, які в кінці курсу виконувались під час концерту [45]. 1985 р. новий академічний курс *Українські народні пісні і бандура* при УВУ мав на меті розглянути елементи національної народної музики в контексті європейської народної музики. Головним викладачем був В.Китастих. Курс завершився концертом його учасників, а програму склали українські народні пісні різних жанрів. Були продемонстровані сольні та ансамблеві форми виконання [46]. 1986 р. при УВУ (кер. А.Горняткевич) відбувся 2-й курс бандуристів під назвою *Порівняльний фольклор. Українські думи*. Окрім практичної гри на бандурі, слухачі аналізували окремі думи [47]. 1988 р. IV курс тут проводять бандуристи М.Дейчаківський та О.Родак. Учасниками його стала студіююча молодь із Бельгії, Голландії, Франції, Швеції, Польщі та Німеччини [48]. Керівником курсів 1990 р. був М.Фаріон [49]. У Польщі перший ансамбль бандуристів було засновано наприкінці 60-х рр. у м. Тшебятів, керівник якого П.Лахтук того ж року проводить перші лекції бандурного мистецтва у Варшаві. 1977 р. єдина на той час у Польщі фахова бандуристка А.Хранюк (закінчила Київську консерваторію) створила дитячий гурток бандуристів в єдиній українській школі ім. Т.Шевченка (Варшава). 1978 р. у Перемишлі утворилась перша група бандуристів під протекторатом Українського Суспільно-Культурного Товариства (*дали* – УСКТ) з ініціативи бандуристки О.Левчишин, а інструктором був В.Пайташ. Згодом його очолювали А.Хранюк, О.Левчишин. У Білому Борі був створений гурток бандуристів при українській початковій школі (педагог А.Хранюк), який через брак коштів 1980 р. припинив існування [50].

Неабияку роль в освітніх процесах відіграв журнал *Бандура*, який не тільки містив різноманітні інформативні матеріали про навчання гри на бандурі, але й опублікував кілька курсів гри на інструменті, складених Г.Хоткевичем, Г.Ткаченком, В.Мішаловим [51], теоретичні та практичні узагальнення *Кобзарського підручника* З.Штокалка, які здійснила В.Дутчак, рецензії А.Горняткевича, статтю З.Штокалка [52]. Відома бандуристка О.Герасименко, очоливши часопис, звернулася до “кожної школи, ансамблю, окремих виконавців... поділитися новинами, поглядами на бандурне мистецтво” [53]. Таким чином, це видання виступає методичною опорою для освітніх інституцій українського зарубіжжя. Проаналізувавши випуски журналу за 1981–2002 рр. та узагальнивши відомості, які містяться на його сторінках, встановлюємо таку типологію освітніх кобзарських інституцій діаспори: різноманітні школи та студії гри на бандурі як основний тип освітньої інституції (школи бандуристів, школа бандури, школи кобзарського мистецтва, юні кобзарські школи, студії бандуристів, кобзарські студії, гуртки бандуристів); літні кобзарські табори та курси (літні кобзарські табори для молоді, табори інструкторів, табори культурного заглиблення, різноманітні курси, в тому числі курси гри на бандурі, літні курси гри на бандурі); класи гри на бандурі при музичних закладах; студії при університетах; семінари (хорові, інститутські); комісії (Кобзарська Освітня Комісія). Порівнюючи встановлену нами типологію освітніх кобзарських інституцій діаспори з мережею освітніх кобзарських закладів в Україні, відзначаємо, що перша має широко розгалужену структуру, в якій переважають різноманітні короткотермінові курси, а також новітні форми, відсутні на Батьківщині. Координуючим методично-творчим центром освітнього простору бандурного мистецтва впродовж майже сорока років виступає ШКМ із Нью-Йорка, яка завжди зберігала бандурні традиції (особливо це стосується харківського способу гри на бандурі, який в Україні був забутий), а в останні два десятиліття отримує високопрофесійну кадрову підтримку з рідної землі. Становлення й розвиток

кобзарської освіти в діаспорі відбувався завдяки різним українським громадським організаціям: ТУБ, Товариству *Просвіта*, ОДУМ, СУМ, УСКТ тощо; професійним бандуристам (В.Ємець, Г.Китастих, Ю.Китастих, В.Мішалов, П.Деряжний, А.Хранюк, О.Герасименко та ін.); науковим інституціям (УВУ, університети, інститути). Підсумовуючи, відзначимо, що журнал *Бандура* є цінним джерелознавчим об'єктом для дослідження освітніх процесів у діаспорі, оскільки великий масив матеріалів протягом тривалого часу присвячено становленню й розвитку освітніх інституцій бандурного мистецтва в зарубіжжі, а це, у свою чергу, дає підстави для аналізу та узагальнень із даної проблеми.

1. Правдюк О. Журналові "Бандура" сповнилося 10 років / Олександр Правдюк // Бандура (Нью-Йорк). – 1991. – № 37–38. – С. 44–45; Селівачов М. Журнал "Бандура" / М. Р. Селівачов // Там само. – 1991. – № 37–38. – С. 46; Дутчак В. Часопис "Бандура" (Нью-Йорк). Двадцять років у річищі розвитку кобзарського мистецтва / Віолетта Дутчак // Мистецтвознавчі записки. – К. : [б. в.], 2002. – Вип. 1 (2). – С. 34–41.
2. Фото школи гри на бандурі Василя Ємця в Празі (1923 р.) та Другої капели бандуристів (1925 р.) // Бандура (Нью-Йорк). – 1981. – № 3–4. – С. 31.
3. The famous virtuoso of bandura VASSYL YEMETZ // Там само. – 1981. – № 1. – С. 31–35; Савицький Р. Василь Ємець у звукозаписах. До 110-річчя з дня народження / Роман Савицький // Там само. – 2000. – № 73–74. – С. 15–18.
4. І. М. Бандура в Клівленді / І. М. // Там само. – 1981. – № 1. – С. 29.
5. Фото "Клас бандури при УМІ, рік 1954; Початки кобзарства в Нью-Йорку" // Там само. – 1985. – № 13–14. – С. 40–44.
6. Пам'яті Миколи Чорного присвячено випуск журналу № 69–70 за 1999 рік.
7. Річний звіт школи кобзарського мистецтва Нью Йорку // Там само. – 2000. – № 71–72. – С. 39–40.
8. Школа бандури в Клівленді // Там само. – 1993. – № 45–46. – С. 55.
9. Баслядинська Н. Клівлендська школа бандуристів процвітає / Наталія Баслядинська // Там само. – 2000. – № 73–74. – С. 26–27.
10. Оленюк М. Бандура в Сакраменто, Каліфорнія / Марта Оленюк // Там само. – 2002. – № 78. – С. 18–22.
11. Прокопчук П. Один день на кобзарському таборі / П.Прокопчук // Там само. – 1981. – № 1. – С. 23–26.
12. Kravetz O. Bandura camp – 1988 / Olga Kravetz // Там само. – 1989. – № 27–28. – С. 54–55; Kytasty I. "This is camp?" / I. Kytasty // Там само. – 1991. – № 35–36. – С. 53–54; Бебко А. Кобзарський табір 1990 Емлентон Пенсільванія / Андрій Бебко, Ігор Махлай // Там само. – С. 55; Булавка Н. Через ту бандуру бандуристкою стала... (Про табори "Кобзарської Січі" в Емлентоні) / Наталка Булавка // Там само. – 1992. – № 41–42. – С. 58–59; Герасименко-Олійник О. Бандура для радості / Оля Герасименко-Олійник // Там само. – 2000. – № 73–74. – С. 29–31.
13. L. C. Bandura instructors' camp / L. C. // Там само. – 1981. – № 3–4. – С. 36–37.
14. Лещук Д. Курс інструкторів гри на бандурі / Дарка Лещук // Там само. – 1989. – № 27–28. – С. 57.
15. Початки кобзарства в Нью-Йорку // Там само. – 1985. – № 13–14. – С. 40–44.
16. Галіон Н. Ансамбль бандуристок імені Лесі Українки / Ніна Галіон // Там само. – 1985. – № 11–12. – С. 54.
17. Туркевич Л. Товариство бандуристів організувало курс народньої музики / Лаврентія Туркевич // Там само. – 1987. – № 19–20. – С. 44–47.
18. Кобзарська освітня комісія // Там само. – 1989. – № 27–28. – С. 59–60.
19. Махлай І. Дитячі бандури – заохочують шкільну молодь / Ігор Махлай // Там само. – 1991. – № 35–36. – С. 56.
20. Родак В. XI-ий кобзарський табір "Української єдності" під гаслом "Ми є. Були. І будемо ми!" / Валентина Родак // Там само. – 1991. – № 37–38. – С. 54–55; Rodak O. ODUM Bandura Camp / Oksana Rodak // Там само. – С. 60–61.
21. Bulawka N. SUMMER BANDURA CAMPS OF' 97 / Natalia Bulawka, Sparkylaw Lys, I.P. Svobodno // Там само. – 1997. – № 61–62. – С. 61–62
22. Родак В. Кобзарське хорове мистецтво в Канаді / Валентина Родак // Там само. – 1989. – № 31–32. – С. 49–52.
23. Зелінська-Шевчук О. Оселя "Сокил" – літній табір "Бандура" / Оксана Зелінська-Шевчук // Там само. – 2000. – № 73–74. – С. 34–35.
24. Зелінська В. Перший юнацький табір капели бандуристів "Золоті струни" / Віра Зелінська // Там само. – 2001. – № 76. – С. 28–29.
25. Критюк М. Другий канадський 4-денний курс гри на бандурі / Марійка Критюк // Там само. – 1984. – № 7–8. – С. 68–69.
26. Горняткевич А. Відновлення традицій / Андрій Горняткевич // Там само. – 1981. – № 2. – С. 6–7, 10.
27. Семінари. Д-р Горняткевич Андрій // Там само. – 1981. – № 3–4. – С. 28.

28. Ляхович М. Відбувся різдв'яний кобзарський семінар / Михайло Ляхович // Там само. – 1998. – № 65–66. – С. 59–60.
29. Мішалов В. Перший семінар, присвячений харківському способу гри на бандурі / В. Мішалов // Там само. – 2001. – № 75. – С. 22.
30. Австралія. V. Mishalow // Там само. – 1985. – № 11–12. – С. 56.
31. Сіднейська школа юних бандуристів // Там само. – 1981. – № 1. – С. 21–22; Бажул Г. Альфа і омега мистецької одиниці в Сіднеї / Григорій Бажул // Там само. – 1985. – № 13–14. – С. 27–32.
32. Ансамбль бандуристів в Мельборні // Там само. – 1986. – № 17–18. – С. 53–54.
33. Там само.
34. Мішалов В. Перший семінар бандуристів Австралії пройшов з повним успіхом / В. Мішалов // Там само. – 1982. – № 2(6). – С. 54–56.
35. Австралія. V. Mishalow // Там само. – 1985. – № 11–12. – С. 56.
36. Полігач В. Бандуристи на бразилійському континенті / Василь Полігач // Там само. – 1986. – № 15–16. – С. 51–52; Бойко І. Початки кобзарства у Бразилії / І. Бойко // Там само. – 1986. – № 17–18. – С. 58.
37. Корчагін О. Курс гри на бандурі в Прудентополі / Ольга Корчагін // Там само. – № 21–22. – С. 50–52; Корчагін О. Другий курс гри на бандурі / Ольга Корчагін // Там само. – 1989. – № 27–28. – С. 37–38.
38. Школа кобзарського мистецтва Куритиба – Бразилія (фото) // Там само. – 1995. – № 53–54. – С. 51–53.
39. Мішалов В. Бандурист Йосип Сніжний / Віктор Мішалов // Там само. – 1988. – № 25–26. – С. 1–3.
40. Капеля бандуристів ім. Тараса Шевченка в Аргентині // Там само. – 1981. – № 2. – С. 10–11.
41. В. К. У Міссіонес ростуть молоді бандуристи / В. К. // Там само. – 1987. – № 21–22. – С. 46–48; Цимбалістий, о. В. ЧСВВ. Бандура і бандурист Ю. Китастий у Прудентополісі / о. Василь Цимбалістий // Там само. – С. 49.
42. Марта. Школа малих бандуристів в Буенос Айрес / Марта // Там само. – 1988. – № 25–26. – С. 59; Школа юних бандуристів при капелі ім. Т. Шевченка, Буенос Айрес, Аргентина // Там само. – 1993. – № 43–44. – С. 35–36.
43. Рубінець М. Ю. Китастий знову відвідав Південну Америку / Михайло Рубінець // Там само. – 1989. – № 27–28. – С. 38–40.
44. Шевчук, с. Д., ЧСВВ. Бринять “Живі струни” в Апостолес /с. Діонізія Шевчук, ЧСВВ, проф. Маргарита Спасюк-Полутрянка // Там само. – 1988. – № 25–26. – С. 56–57; Спасюк-Полутрянка М. Молоді бандуристи провінції Міссіонес / Маргарета Спасюк-Полутрянка // Там само. – 1990. – № 33–34. – С. 47–49.
45. Мазур Л. Перший європейський кобзарський курс / Любомир Мазур // Там само. – 1984. – № 9–10. – С. 30–34; Гой П. Слово голови фундації УВУ під час концерту бандуристів у Мюнхені / П. Гой // Там само. – 1986. – № 15–16. – С. 38–40.
46. Фундація УВУ спонзорує новий курс “Українські народні пісні і бандура” влітку 1985 року // Там само. – 1985. – № 11–12. – С. 57; Кузь Б. Вдалил концерт курсу бандуристів у Мюнхені / Б. Кузь // Там само. – 1986. – № 15–16. – С. 41–43.
47. Кузь Б. Грай, бандуро, грай мені на чужині... / Б. Кузь // Там само. – 1987. – № 19–20. – С. 35–37.
48. Учасник курсу. Живі струни // Там само. – 1989. – № 27–28. – С. 44–46; Rodak O. Munich'88 Bandura course / Oksana Rodak // Там само. – С. 46–47.
49. Кобзарський курс при УВУ в Мюнхені – 1990 // Там само. – 1990. – № 33–34. – С. 46.
50. Хранюк А. Польща. Варшава / Анна Хранюк // Там само. – 1984. – № 7–8. – С. 53; Левчишин О. Перемишль / Ольга Левчишин // Там само. – С. 56–57; Хранюк А. Білий Бір / Анна Хранюк // Там само. – С. 57–59.
51. Хоткевич Г. Бандура та її можливості / Гнат Хоткевич ; за заг. ред. В. Мішалова. // Там само. – 1985. – Ч. 1. – № 13–14. – С. 17–19. – Ч. 2 // Там само. – 1986. – № 15–16. – С. 10–13. – Ч. 3 // Там само. – 1986. – № 17–18. – С. 26–31. – Ч. 4 // Там само. – 1987. – № 19–20. – С. 3–8. – Ч. 5 // Там само. – 1987. – № 21–22. – С. 15–21. – Ч. 7 // Там само. – 1988. – № 25–26. – С. 13–18. – Ч. 8 // Там само. – 1989. – № 27–28. – С. 14–22; Ткаченко Г. Основи гри на народній бандурі / Г. Ткаченко // Там само. – 1988. – № 23–24; Mishalow V. A brief description of the zinkiv method of Bandura playing / Victor Mishalow // Там само. – 1984. – № 7–8. – С. 13–15; Mishalow V. The Kharkiv style: an introduction. Part 1 / V. Mishalow // Там само. – 1982. – № 2(6). – С. 23–26. – Part 2. // Там само. – 1985. – № 13–14. – С. 20–23. – Part 3 // Там само. – 1986. – № 15–16. – С. 31–34. – Ч. 5 // Там само. – 1987. – № 21–22. – С. 32–33.
52. Дутчак В. “Кобзарський підручник” Зіновія Штокалка / Віолетта Дутчак // Там само. – 2000. – № 71–72. – С. 21–23; Горняткевич А. Самовчитель гри на старосвітських музичних інструментах: Кобза О. Вересая, Бандура Г. Ткаченка. Торбан Ф. Відорта. – К. ; LitSoft, 1997. – 148 с. / А. Горняткевич [рец.] В. Г. Кушпет // Там само. – 2000. – № 73–74. – С. 58–59; Штокалко З. Критичні завваги до стану сучасного кобзарства / Зіновій Штокалко // Там само. – 1981. – № 3–4. – С. 11–15.
53. Герасименко-Олійник О. Звернення до читачів / Оля Герасименко-Олійник // Там само. – 2000. – № 71–72. – С. 1.

В статті дан аналіз діяльності освітніх установ кобзарського мистецтва української західної діаспори на сторінках журналу "Бандура" (Нью-Йорк, США). Автор зробила спробу створити типологію освітніх кобзарських установ діаспори, визначити роль громадських організацій і професійних бандуристів в їх становленні.

Ключові слова: українська західна діаспора, музикальне освітання, бандура, журнал, школа, курси.

The article is dedicated to the elucidation of the activity of educational institutions of the Art of an itinerant player on the kobza of Ukrainian West Diaspora that is shown on the pages of magazine "Bandura" (New York, USA). The attempts of typology of educational of an itinerant player on the kobza institutions of Diaspora establishment and role of civil organizations and professional bandura players in their establishment separation were done.

Key words: Ukrainian west Diaspora, musical education, bandura, magazine, school, courses.

УДК 782.1: 781.5

ББК 85.317.41

Любов Серганюк

ЖАНРОВІ НОВАЦІЇ ОПЕРИ "ЗОЛОТОСЛОВ" ЛЕСІ ДИЧКО

Погляд на специфіку опери природно зазнав істотних змін, особливо в контексті авангардних чи постмодерних пошуків ХХ ст. Активно переглядаються принципові естетико-жанрові засади. Вельми показовою в цьому ракурсі є хорова акапельна опера "Золотослов" українського композитора Лесі Дичко.

Ключові слова: стилістика, акапельна хорова опера, жанрові модифікації, поетика, синкретизм, семантика, обрядовий фольклор.

З кінця ХХ ст. активно переглядаються принципові естетико-стильові засади жанру опери, яка збагатилася найрізноманітнішими варіантами співіснування драматургічних та жанрових типів. У зв'язку із цим актуальним є дослідження опери "Золотослов" Лесі Дичко, котра, попри визнання її незаперечної яскравості й оригінальності, викликала суперечливі відгуки щодо жанрової концепції, що є цілком закономірною в руслі жанрових процесів останніх десятиліть ХХ ст. та зумовлена тенденцією до жанрових модуляцій, а у світовому мистецтві та в контексті національної музичної творчості має промовисті аналогії, що виявляють одну з концепцій жанру.

Метою даного дослідження є з'ясування характеру традиційних та новаторських чинників сучасної композиторської творчості, зокрема в хоровому та оперному жанрі. Цій меті підпорядковане й завдання – простежити шляхи формування нового жанрового різновиду – акапельної хорової опери.

Окремі спостереження й узагальнення щодо жанрових новацій у творчості Лесі Дичко знаходимо в наукових дослідженнях С.Грици, Л.Кияновської, Л.Пархоменко, А.Терещенко, Б.Фільца, але конкретного висвітлення щодо оригінальної модифікації жанрової парадигми опери в процесі еволюції її нового різновиду – акапельної хорової опери – ще до цього часу не зроблено. Л.Пархоменко вважає, що: "Авторське визначення твору як опери мене не переконало і це швидше все-таки хорове дійство, відтворення поетики прадавніх містично-ритуальних дій і побутової родинної звичаєвості" [6; 7]. Н.Некрасова, навпаки, авторське визначення твору вважає без застереження [5, с.9–11]. Зіставлення різних жанрових пластів, яке сприяє інтенсивності розвитку, посилює театралізацію, навіть коли природа основних жанрів пов'язана з неквапливим розгортанням і мінімальною сценічною дією, що й надає перспектив нетрадиційному жанровому розвитку. Про це пише В.Лінденберг на прикладі того, як розповідність, підкреслено епічне тлумачення пісень виявляє свою приховану драматичну сутність через пластичні контури танцю та особливості "хорового дійства" в деяких операх В.Торміса та М.Зарія [2, с.26].

Якщо звернутись до аналогій у театральному мистецтві, то найближчою щодо задуму видається ідея "исчерпывающей драмы", в основі якої – спілкування з глядачем мовою всіх театральних засобів. Її автор, Клодель Еліот, найважливішою художньою проблемою вважав розуміння структури драми, її різних рівнів (канва, сюжет, характер), а основним завданням драматурга – усвідомлення й відтворення "таємничої реальності". Драматургічна ситуація набуває в його розумінні особливої інтенсивності завдяки віршованій символічній мові. У зв'язку із цим